

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**[Elan]**

səh. 365. “Ümum Bakı meşşan camaatına elan edirəm ki, bu iyul ayının 20-sində”: qəzetdə “iyul ayının 20-sində” yerinə “iyul ayının 2-də” getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 370. “Çelyabinsk dəmiryolu”: qəzetdə təhrif edilmişdir.

“Çerkassk”: Rusiyanın Rostov vilayətinə dəki Novoçerkassk şəhəri nəzərdə tutulur.

“Hindistan vitse-kralı”: 1916-1921-ci illərdə Hindistanın vitse-kralı və general-qubernatoru olan Frederik Tezicer [Frederic Thesiger] nəzərdə tutulur.

Sülh ətrafında

səh. 371. “Ke d’Orsey” [Quai d’Orsay]: Parisdə, Sena çayının sol sahilində bulvar. Fransa Xarici İşlər Nazirliyi burada yerləşir.

Cümə günkü xəbərlər

səh. 371. “Lansinq”: qəzetdə təhrif edilmişdir.

Türkiyədə

səh. 374. “Tripoli”: Türkiyənin Girəsun vilayətində, Qara dəniz sahilində liman şəhəri olan Tirəbolu şəhəri nəzərdə tutulur.

Kürdüstan hüququ

səh. 374. “Kürdüstanın hüdudu etnoqrafi cəhətcə bu qərar ilə olasıdır”: qəzetdə bu cümlədən sonrakı coğrafi adların çoxu təhrif edilmişdir; mümkün qədər bərpa etdik.

Zivən: Türkiyənin Qars vilayətinin Sarıqamış rayonunun Süngüdaşı kəndinin köhnə adı.

Marağan: İrənin Qərbi Azərbaycan ostanının Sərdəşt şəhristanında kənd.

“Monitor”: İstanbulda fransızca nəşr edilmiş “Monitor Oriental” [Le Moniteur Oriental] qəzeti nəzərdə tutulur.

Dağıstanda

səh. 375. “T. k.”: Vladiqafqazda nəşr edilmiş “Terski kazak” qəzeti nəzərdə tutulur.

Feldmarşalskaya: İnqüşetiyada kazak kəndi olmuşdur.

Naxçıvan-Şərur məsələsi – 2

səh. 376. “3 cəməziyüs-sani 1337 hicri”: miladi təqvimlə 6 mart 1919-cu ilə müvafiqdir.

“bir Hacı ... Şərur məsələsində”: qəzetdə hacının adının yerinə üç nöqtə qoyulmuşdur.

səh. 377. Qulb: Türkiyənin İğdır vilayətinin Tuzluca rayonunun köhnə adı.

Bakı xəbərləri

səh. 378. “ədavətçilər haqqında məlumat toplamışlardır”: qəzetdə “məlumat” yerinə “müamilat” getmişdir.

Elan

səh. 381. “Komissiya bu xüsus üçün”: qəzetdə “Bu komissiya xüsus üçün” getmişdir.

Bazar ertəsi, 21 iyul 1919-cu il, nömrə 230

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 22 şəvvalül-mükərrəm sənə 1337. 21 təmmuz 1919 sənə.

Türk və İslamlaşma müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Elan fiati: birinci səhifədə sətiri 5 rublə, axırıncı səhifədə sətiri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Xarkovda dabravolların qolordu [korus] komandanı bir əmr verərək bəyan edir ki, bolşeviklərin qələbəsini xəbər verənlər dəhşətli cəzaya düçar olacaqdırlar. İkinci əmrnamədə komandan deyir ki, Xarkovda hələ çox bolşevik ünsürləri qalmışdır. Ona görə də, onlar axtarılıb cəzalarına yetməlidirlər. Kəndçilər bu cür əmrnamələrə əhəmiyyət verməyərək Şura qoşunlarına kömək edirlər.

Kiyev - Bir neçə nahiyələrin kəndçiləri ictimai [yığıncaq] qurub böylə qərar çıxarmışlardır: “Biz [Nikifor] Qriqoryev, Denikin və Maxnoya inanmayırıq. Şura Hökuməti dəvət etdiyi anda silah altına girib də dabravollarla mübarizədə bulunaçağız.”

Bir çox kəndlərdə səfərbərlik müvəfəqiyyətlə keçir.

Kiyev - Xersonda əksinqilabçıların sui-qəsdini kəşf edilmişdir. Bu işin başında Yedokov nam [adlı] bir afiser durmuş. Səbiq çar afisərlərindən bir çoxları həbs edilmişlərdir. Bunlar Denikindən külli məbləğ almışlar ki, əhalini bolşeviklərə qarşı

üşyana dəvət eyləsinlər. Hətta bunlar bolşevik icra komitəsinə həbs etməli imişlər.

Amerikada anarxiya hərəkatı

Moskva - Vaşinqtondan “Tayms” qəzetəsinə yazılır:

İyul ayının 3-də gecə yarısı (burada cümlə buraxılmışdır)... Yaşayan evin yaxınlığında bir patlayış əmələ gəlmişdir. Pittsburqda sülh hakimi Tomsonun evi, Klivlend Bələdiyyə rəisi Devisin evi, Şəhər Duması üzvü Qaydon Voksberin evi (burada cümlə buraxılmışdır)... Deyirlər ki, orada patlayışdan Puersin evi təxrib edilmişdir.

Pittsburqda ən sərvətli bir məhəldə hakəza [həbelə] patlayış əmələ gəlib, bir neçə imarət təxrib edilmişdir. Bundan əlavə, Nyu-Yorkun qərbi hissəsində patlayış əmələ gətirmək istəmişlərdir. Pater-sonda ipək zavodunda dəxi bir patlayış əmələ gəlmişdir. Polis zənn edir ki, bu patlayışların həpsi anarxiya hərəkatının nəticəsidir və məqsədləri də şimdiki Amerika Hökumətini düşürməkdir.

Moskva qatarının qəzası

Kontun - İyul ayının 10-da gecə Baxmaç ilə Leski arasında Moskvadan Kiyevə

və əzimet edən [gedən] qatar qəzaya uğramışdır. Bədəfkar [cinayətkar] dəstəsi yolu dağıdıb, parovoz iki vaqonla bərabər yoldan çıxmışdır. Qalan vaqonlar isə odlanıb adamlarla bərabər yanmışdır. Sərnişinlərdən bəziləri xilas olmuşlardır. Tələf olanların miqdarı çoxdur.

Yekaterinburq-Sibirya

Moskva - Kolçakin arxasında üsyan artır. Gündən-günə biz Sibirya doğru irəliləyirik. Tez bir zamanda Sibirya Şura Hökuməti təşkil olunacaqdır. Şura Sibirya üçün təcrübədən çıxmış qoşunlar hazırlayır. Sibiryanı Kolçakin əsarətindən xilas etməlidir. Ural ticarətini yoluna qoyuru. Şuranın Ural zavodları işləyirlər.

Kiyev - Qırmızı cəbhə N ordusu ərkani-hərbindən [qərgahından]: Ordunun rəşid qitəti [cəsur hissələri] tərəfindən Miasski zavod işğal edilmişdir.

Qərb cəbhəsində - Murman səmtində tərəfimizdən (?) işğal edilmişdir. Krasno-Mamarkın hər iki tərəfində düşmən hissələri bizim tərəfimizə keçmişdir. Luj[ski] səmtində biz şimal-qərb tərəfində bir neçə kəndləri işğal etdik.

“Tayms” qəzetəsinin Helsinqfors [Helsinki] müxbiri yazır: Bolşeviklərlə mübarizə etmək üçün Finlandaya müavinət etməmək kimi Müttəfiqlərin qətnaməsi Finlandaya ağır təsir etmişdir. Fin əhalisi bu əqidədədir ki, Müttəfiqlərin müavinəti gərək Finlanda və gərək Avropa üçün böyük əhəmiyyəti haizdir [əhəmiyyət daşıyır]. Hərgah bu şeyiat doğru olarsa, finlilər ya Almaniya qucağına atılmalı, yaxud bolşeviklərlə sülh etməlidir.

Ənvər paşa həbs edilməmişdir

Məlum olduğu üzrə məhəlli [yerli] qəzetələrin bəzində İstanbuldan (?) çəkilmiş bir teleqram dərc olunmuşdu ki, Guya Almaniya Hökuməti Müttəfiqlərin əmri ilə Ənvər paşa, Tələt paşa və digər Gənc türk başçıları təslim etmişdir. Bunlar da İstanbula gətirilib həbs edilmişlərdir. Tiflis qəzetəsinin ingilis şöbəsinə zeylədəki [aşağıdakı] təkzib dərc edilmişdir:

“Gürcü teleqrafı vasitəsilə dünən Tiflis qəzetələrinin Ənvər paşanın həbsi barəsində verdiyi xəbərlər qətiyyəən yalan və uydurmadır. Bu teleqraf bolşeviklərin Nikolayevdə olan radiosundan alınmışdır.”

SÜLH ƏTRAFINDA

Sülh Konfransının cavabı

İstanbulda müntəşir [nəşr olunan] “Vakit” qəzetəsindən:

Paris Sülh Konfransı rəisindən Osmanlı heyəti-mürəxxəsəsinə [nümayəndə heyətinə] göndərilib, təşəvvüşi-həvaiyyə [hava xətlərindəki qarışıqlıq] səbəbi ilə müqəddəmən [bundan əvvəl] tamamilən gəlməmiş olan məktubun tərcüməsidir:

Düvəli-Mötəlifə [Antanta dövlətləri] Osmanlı heyəti-mürəxxəsəsinə Sülh Konfransına vaqə olan bəyanatından dolayı təşəkkür edir. Bəyanatı-məzkurə [deyilən bəyanat] layiq olduğu vəchlə, əhəmiyyətli nəzəri-etibara alınmış olduğu kimi, bədamən [bundan sonra] dəxi alınmaqda bərdavam olacaqdır.

İşbu bəyanat Dövləti-Osmaniyyə mənafeyindən məəda [əlavə], düvəli-sairə [sair dövlətlər] mənafeyinə dəxi təmas ey-

ləməkdə bulunduğundan beynəddüvəl [dövlətlər arası] bir taqım məsail tövlid eyləməkdədir [məsələlər doğurmaqdadır] ki, bunlar haqqında vəhlətən bir qərar ittixazi məəttəəssüf [ani surətdə bir qərara gəlmək təəssüf ki], qabil deyildir. Hər nə qədər məclis müqərrəratı-qətiyyəyi-sülhiyyənin həll və fəslinə ziyadəsi ilə xahişkar bulunur [sülh sazişinin qəti qərarlarının həll edilib qurtarmasını artıq dərəcədə arzu edir] və vəziyyəti-hazirənin tövlid etməkdə [doğurmaqda] olduğu qərar-sızlığın müntəc olacağı məhəziri [meydana gətirəcəyi təhlükələri] tamamilən təqdir edirsə də, məsələnin ətrafı ilə tədqiq və tənvi [aydınlaşdırılması] nəticəsində bir müddət daha təəxxürün qeyri-qabili-icətinab olduğuna [daha bir müddət gecikmənin qaçılmaz olduğuna] yəqin [əminlik] hasil olmuşdur. Binaən-alə-zəlik [buna görə], Dövləti-Aliyyənin [Osmanlı dövlətinin] Fransaya ezamını tələb etmiş olduğu heyəti-mürəxxəsənin vəziyyəti-hazirə qarşısında bundan ziyadə Parisdə təvəqqüf və iqamətlərindən bir səmərə hüslu məlhuz bulunmamaqdadır [dayanmaqlarından və qalmaqlarından bir fayda əldə edilməsi gözlənilmir]. Məmafih [bu halda], bu xüsusda təkrar təatiyi-əfkarın mövcubimühəssənət olacağı [fikir mübadiləsinin fayda verəcəyi] hiss və təqdir olduğu surətdə, qayeyi-mətlubənin surəti-səriyyə və münasibədə istehsalı [istənilən qayənin sürətlə və münasib bir şəkildə əldə edilməsi] üçün Hökuməti-səniyyə ilə [Uca hökumətlə, Osmanlı hökuməti ilə] ən müvafiq tərzdə yenidən təsisi-irtibat ediləcəkdir [əlaqə yaradılacaqdır].

- Royter agentəliyinə bildirilir ki, sülh müahidənaməsi [sazişi] Berlində Şuray-

Milli tərəfindən təsdiq edildiyi andan Almaniya sahillərindən abluka [blokada] qaldırılacaqdır.

Bolqariya ilə sülh şəraiti

“Jurnal” qəzetəsi yazır ki, Bolqariya sülh şəraitinə görə Qərbi Frakiyanı Türkiyəyə güzəşt etməlidir. (Teleqraf cümləsi buraxılmışdır.) Serbiyaya isə Romaniyanı (Dobrucanı) güzəşt etməlidir. Bolqariya mürəxxəsləri Eqlyuka iyulun 25-də varid olmalıdırlar [çatmalıdırlar].

- Londondan xəbər verilir ki, Almaniya ilə Estoniya arasında mütarikə əqđ edilmişdir [saziş imzalanmışdır]. Bu mütarikəyə görə, almanlar Riqa şəhərini onlara tərk etməlidir.

Fiume məsələsi

Londondan xəbər verilir ki, bir neçə gündən sonra Fiume əhvalı aydınlaşacaqdır. Beşlər Şurası qəti etmişdir ki, Fiume məsələsinin təhqiqatı Beynəddəvair Komisyona [İdarələrarası Komissiyaya] vəgüzar edilsin [tapşırılsın]. Fiumədə vaqə olan hadisədən dolayı İtaliya ilə Fransa arasında böyük ixtilaf əmələ gəlmişdi. Bu barədə hər iki tərəf yek-digərini təqib edir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Odessadan simsiz teleqrafla xəbər verirlər ki, fəhlələrin üsyanı nəticəsi olaraq Ataman Qriqoryev öz əsgərlərini Odessadan çıxarmışdır. Ətrafda dəhşətli müharibələr olmuşdur.

Xarkov əhvalı

Novorossiyskdən xəbər verirlər ki, bolşeviklər bütün ehtiyat əsgərlərini Xarkova çəkmişlərdir. Bolşevik əsgərlərinin pişdarı [avanqardı; qabaqda gedən dəstəsi] bolşevik zabit alaylarından ibarətdir. Kəşfiyyatla düşmən süvarilərinin Xarkovun 14 verstliyində olduğu məlum olmuşdur. Xarkovda olan qiymətli şeyləri şəhərdən çıxarmağa başlamışlar.

Təzə etilaf

Varşavadan simsiz teleqrafla xəbər verirlər ki, tutulmuş olan simsiz teleqraf Lenin ilə Bela Kun və Bauerin görüşməklərini xəbər verir. Bunların görüşməkdən məqsədləri iqtisadi imtiyazat yapmaqdır. Zənn edirlər ki, bu görüşmək Almaniya, Macarıstan və Rusiya aralarında hərbi etilaf [saziş] yapmaqdan ibarətdir. Bu məsələ Moskva mətbuatı tərəfindən müzakirə edilmişdir.

Yağlı tikə

Novorossiyskdən xəbər verirlər ki, “Tan” qəzetəsində Qafqaziya sərvəti haqqında bir məqalə dərc edilmişdir. Qafqaziya sərvəti rus pulu kursu ilə 275 milyard qiymət olunur.

Petroqrada altında

Don məlumat şöbəsi xəbər verir ki, general Yudenic əsgərləri Petroqrada 40 verstliyində olan Tosno istasyonunu işğal etmişlərdir. Moskva ilə Petroqrada arasında dəmiryol münasibəti qət edilmişdir [kəsilmişdir].

Assuri istiqlalıyyəti (?)

Xəbərlərə görə, Sülh Konfransı İngiltərə himayəsi altında Assuri istiqlalıyyəti

yətinin təsdiq edilməsi qərarını qəbul etmişlərdir. Təzə Assuri istiqlalıyyəti cümhuriyyətinə Sancaq, Mərdük, Hakkarinin bütün müsəlman nahiyələri, Diyarbəkir və Van nahiyələrinin bir hissələri daxil edilir. Ola bilər ki, gələcək Assuri istiqlalıyyətinə Urmiyə, Səlməs və assurilər ilə məskun olan İran Azərbaycanı hissəsi daxil edilsin. Assuri istiqlalıyyətinin vücuduna gəlməsinə sabiq Rusiya Xariciyyə naziri Sazonov artıq dərəcədə çalışmışdır.

DAĞISTAN ƏHVALI**Dağıstanda üsyan**

Dağıstan şeyxülislamı və sabiq Dağıstan Hökuməti üzvü Əli Hacı Akuşinskiyin təşəbbüsü ilə dağıstanlıları mühafizə üçün hökumət vəzifəsini ifa edici bir komitə təşkil edilmişdir ki, əhalinin istirahətini anarxiyadan gözləsin. Komitənin ümdə məqsədi Dağıstanı və Şimali Qafqazıyanı kazaklardan və Denikin dəstələrinin qarətçərliyindən müdafiə etməkdir.

Dabravol ordusuna mənfi bir nəzərlə baxan əhali təbiidir ki, təşkil edilməkdə olan Dağıstan Hökuməti ətrafına cəm olmağa başlayıb və hökumətin tələbinə görə öz qüvvələrini Əli Hacınin ixtiyarına vermişdir. Dabravol ordusu ərkani-hərbi [qərarqahı] təşkil edilməkdə olan ordunu buraxmağı Əli Hacıya təklif edib, Aşağı Cenqutay, Böyük və Kiçik Buynak kəndləri üzərinə hücum etmişdir. Kazaklar burada nizamsızlıq və qarətçərlik başlayıb, arvadlara təcavüz etməklə bərabər, 15 nəfərə qədər adam öldürmüşlər. O za-

man Müdafiə Komitəsi təcavüz və qətləndən həyəcana düşən əhalinin təsiri altında general [Mikayıl] Xəlilov ilə Denikin dəstələri əleyhinə hücumla başlamağa məcbur olmuşdur.

Teymurxanşuradan 18 verst məsafədə Aşağı Cenqutay kəndi ətrafında müharibə olmuşdur. Müharibə nəticəsində Cenqutay kəndini zəbt etmiş olan kazaklar öz mövqelərindən çıxarılıb Teymurxanşura şəhərindən də o tərəfə atılmışlardır. Cenqutay kəndi Dağıstan Müdafiə Komitəsi əsgərləri tərəfindən işğal edilmişdir. Kazaklar böyük tələfata düşmüşlər. 7 nəfər zabit öldürülmüşdür.

Denikin və Xəlilov dəstələri bir vaxtda Cenqutay səmtində Teymurxanşuradan və Deşlaqar tərəfdən hücumla başlamışlardır. Müharibələr Məkəgi və Durangi dərələrində olmuşdur. Bu müharibələrdə dabravollar tamamilə məğlub olmuşlardır. Sabiq Dağıstan və hal-hazırda Xəlilov Hökuməti dəstələri bütün mühim-matı-hərbiyyələri ilə üsyançılar tərəfə keçmişlərdir. Teymurxanşura hind əsgərləri tərəfindən mühafizə edilir. Dabravollar müvəffəqiyyətsiz hücumdan sonra Kadar kəndi üzərinə hava hücumu yapıb, nəticəsiz bombalar salmışlardır.

- “Müsavat” firqəsinin məlumat şöbəsi Dağıstan hadisələri haqqında böylə məlumat almışdır:

“İyulun 16-da xəbər alınmışdır ki, Əli Hacı Akuşinski Yuxarı Cenqutaya hücum etmişdir. Orada olan polkovnik Cəfərov 23 nəfərlə bərabər Teymurxanşuraya qaçmışdır. Əli Hacı hal-hazırda öz dəstəsi ilə bərabər Aşağı Cenqutaydadır. Orada ona heç kəs mümaniət [maneçilik] göstərmə-

diyindən, Aşağı Kazanişə kəndinə keçmişdir. Petrovskdan alınan axırıncı xəbərlərə görə, Əli Hacınin əsgərləri Teymurxanşuranın 9-10 verstliyindədirlər ki, şəhəri mühasirə etmişlərdir. Petrovskda olan Dabravol ordusunun miqdarı 1000 nəfərdən ziyadə deyildir.”

BATUMDA

- Tiflisdə olan Qafqaziya Bankı şöbəsi Batumda açılır.

- İyulun 13-də Torontodan sərnişinlərlə “F. E. Kiralli” nam [adlı] paroxod varid olmuşdur [gəlmişdir]. Paroxodla manufaktura, ipək, xərəzi [xırdavat] malları, kükürd və limon gətirilmişdir. Həman gün məzkur [adı çəkilən] paroxod İstanbul tərəfi [yolu] ilə sərnişinlərlə bərabər geri övdət etmişdir [qayıtmışdır].

- İyulun 13-də fransız paroxod şirkəti “Pane” paroxodlarından biri Marseldən Batuma gəlib manufaktura, xərəzi malı, ayaqqabı və qənd gətirmişdir. Malları boşaltdıqdan sonra paroxod Potiyə getmişdir ki, marqans yükləsin. Paroxod qayıdan baş Batuma gəlib Marselə getmək üçün sərnişin və yük götürəcəkdir.

- Batumda olan İtaliya sindika[t] şöbəsi Zaqafqaziya kooperativlərinə ucuz qiymətlə mal buraxmağa razı olmuşdur.

- Hal-hazırda Batumda külli miqdarda kibrit vardır. Yenə kibrit gətiriləcəyi gözlənilir.

- Batuma əcnəbi məmləkətlərdən külli miqdarda dava-dərman gətirilmişdir. Qiymətlər xeyli aşağı düşmüşdür. Qiymətlərin təzədən aşağı düşməsi gözlənilir.

- Batumdan verilən xəbərə görə, general [Romanko-]Romanovski öz adyutanti ilə bərabər bu günlərdə Şimali Qafqaziyyəyə azim olmuşdur [yola düşmüşdür].

XARİCİ SİYASƏTİMİZ

- 11 -

Bolşevik qorxusu

Rus inqilabı rus millətinin təbiəti üzərindən pərdəni götürdü. İnqilab göstərdi ki, rus təbiəti hakimiyyəti sevməyir – bu hakimiyyət nə şəkildə olursa-olsun. Rus həyatı-fikriyyəsinə və rus tarixində bu hallar çoxdan bəri görünmədə idi. Anarşi nəzəriyyəsinə rus fikri doğurdu. Baxınız, anarşi nəzəriyyəsinin banisi Bakunin nə söyləmiş: “Yıxıcılığın şirinliyində yaradıcılıq ləzzəti var.”

İştə, Bakuninin şüarı!

Bakunin kimi beynəlmiləl inqilabçını rus xalqı yetişirib. Bu xalq bir çox hakimiyyət tanımayan məzhəblər də vücudə gətirib. Rus hökuməti məmləkətə müzirr [zərərli] məzhəblərlə əsrlərdən bəri mübarizə edə gəlməyədir. Bizim Qafqaza mühacir surətində gələn malakan, duxobor və başqaları da sürgün olaraq gəlmişlər. Rusiyadakı məzhəblərin əksəri mühəribəni inkar edən, hakimiyyəti tanımayan və kommuna şəklində yaşamağı sevən qüvvələrdirlər.

Bir xalq deyil, rusun ziyalıları arasında da hər şeyi inkar edici axınlar da çoxdan meydan almamışdır. Keçən əsrin ortasında bu hərəkət qüvvət kəsb edərək [qazanaraq], “nihilizm” sözü ilə təsmiyə olunmuşdur [adlandırılmışdır].

Eyni halı rus ədəbiyyatında da görürük. Maksim Qorkinin özü bolşevik olan kimi, bütün qəhrəmanları da bolşevikdir. Qraf Tolstoyun fəlsəfə həyatı da bolşeviklikdən xali [uzaq] deyil. Böyük ədib əsrlərcə yaradılmış insaniyyət tərəqqisinin bütün məhsullarını inkar etdi. Axırda da bir nöqtədə dayanmayaraq dünyadan getdi və sabit bir yol da göstərmədi.

İştə, rus təbiəti həmişə qələyan [qaynama] içində şuriş [coşğu] axtarır. Bu təbiəti azdırmaq üçün çar istibdadı da çalışdı. Fitri amillərə bir də acıq və intiqam hissi qarışdı. Odur ki, çar hökuməti yıxılar-yıxılmaz təbii hallar, acıqlar və intiqamlar meydana çıxdı. Hərc-mərclik geniş Rusiyanı ağzına aldı. Deməli, bolşeviklik rus təbiətindən çıxan bir vulkandır. Bizi maraqlandıran bir şey var: əcəba bu rus vulkanı başqa millətlərin də malı ola bilərmi, yoxsa ola bilməz?

Macarıstan hadisələri bu suala müsbət bir cavab verir, bolşevik qorxusu başqa ölkələrə də sirayət edə bilər deyir. Bunun səbəbi də aşkardır. Əsrlərcə yığılıb toplanan acıqlar və intiqamlar dalğalanır. Deməli, bolşeviklik əsrlərin illəti, keçmiş səhvlərin mənfi nəticələridir. Bunun üçün bolşeviklikdə denikinçilikdən çox yıxıcılığa əhəmiyyət verilir. Yaxmaq, yıxmaq və öldürmək şüarı hər yerdə hökmfərmədir [hökm sürməkdədir].

Bu gün etiraf edəriksə, Şərq dəxi bolşevikliyə alışmadadır. Xilqətən tabe və sadıq, hər bir sıxıntıya səbir edən, hakimiyyəti təqdis [müqəddəsləşdirən] və təqdir edən Şərq də bu gün bolşeviklik xislətinə bac verməyi istəyir. Türkünstan hadisələrində və başqa hərəkətlərdə mü-

səlman kommunistləri adı çəkilir. Burada da əsri intiqamlar və acıqlar görünür. İntiqam hissi dindar və millətpərvər Şərqi dinsiz və milliyət tanımayan bolşeviklik qucağına atmaq istəyir. Nə qorxulu addımlar! Bizim mühitdə bolşeviklik nə dəhşətli şəkillər ala bilər! Bu tufanın önünü almaq çarələrini düşünməli. Yəqin etməli ki, bu axın bizi götürərsə, bütün Şərqə sirayət edib uzun müddətlər anarxiyyəyə səbəb ola bilər.

Düşünməli və çox düşünməlidir. Bolşevikliyi doğuran səbəbləri təkrar-təkrar təhlil etməli və məhvini çalışmalıdır. Azərbaycanda asayişin təmini üçün torpaq və əmələ məsələlərinin həllini təxirə salmamalıdır. Kağıza yazılanları işlə nəticələndirməlidir. Sonra idarəmizin tənzi minə çalışmalıdır. Ədalətsizliklə qəti surətdə mübarizə etməlidir. Məmləkətimizin hər nöqtəsinə təftiş heyətləri göndərməlidir. İdarəmizi sağlamlandırmalıdır.

Əminəm ki, ədaləti təmin edərək acıq və intiqama yer qalmaz və bolşeviklik qorxusundan vətənimizi mühafizə etməyə müqtədir olarıq.

Yusif Vəzirov

NAXÇIVAN MƏKTUBATI

- 10 -

Naxçıvana təyin olunmuş erməni qubernatorunun familiyası Varşamyandır. Varşamyan ali məktəb bitirmişdir. Kəndisinin verdiyi məlumata görə, əslən bəkildir, ev əşyaları da Bakıdadır. 40 sınında nəzərə gələn Varşamyan zahirən

çox həlim, mətin və hər kəsin ruhuna giren bir zat görünürdü.

Keçəlim mətləb üstünə. Əvət, erməni hökuməti işə sürü etdi [başladı]. Hər kəs vəsiqə filan istədikdə, “Milli Komitəndən şəhadətnamə gətiriniz, sonra verəriz”, deyirlərdi. Bu fənn ilə həm Milli Komitəni işlətməyə və həm kəndi idarələrini işlətməyə tələş etməyə başladılar ki, bir həftə sonra filhəqiqə [həqiqətən] erməni divanxanasına getdikdə divanxana kimi işlədiyini insan hiss edirdi. Bir para gizli müsəlman komitələrinin təhdidləri kəndi nəzdlərində qaldı. Demək, bir həftə keçər-keçməz güclü xanzadə və bəyzadələrdən də pristavlıq filan mənəbin alıb, paqon və şpor vurub hökumətə başladılar. Onlara da söz söyləyən olmadı.

Ermənilərin bir həftəlik hökumətlərinə kimi qüvveyi-əsgəriyyələri heç yox idi. Amma hər gün vaqonlarla mühacirləri sel kimi axıb gəlmədə idi. Mühacirlərin heç birisinə kəndi köy və evlərinə getməyə müsaidə [icazə] verilməyirdi. Gələn mühacirləri böyük imarətlərə toplayıb xörəkləyirlərdi. Mühacirlər pək pərişanhal olub, libassızlıqdan maəda [əlavə], görükdü ki, Ermənistanda aclıqdan böyük üsrət [əziyyət] çəkmişlərdi. Yüzlərcə övrət və uşaqlar şəhərə yetişən gündən müsəlman dükanlarını dolanaraq sual edirlərdi [dilənirdilər] və müsəlmanlar da onlara müavinətlərini heç müzayiqə etməyirlərdi [yardımlarını heç əsirgəməyirdilər].

Bir həftə keçdikdən sonra 200 erməni əsgəri ilə general-qubernator Şelkovnikov şəhərə varid [daxil] oldu. Erməni əsgərlərinin simalarından yorğun, pozğun

və aclıqdan çıxmaları bəllənirdi. Həpsi mühacirlər toxuduğu qış şal əlbisəsinin içində idilər. Qırxa qədər süvari əsgərləri (zinvorları) var idi. Şəhərə daxil olduqda süvarilər Şelkovnikovu hər tərəfdən əhatə etmişdilər. İstiqbalına [qarşılamağa] müsəlmanlardan kimsə getməmişdi.

Əvət, əsgərlər şəhərə yetişdilər və sabahkı gün Şelkovnikov Varşamyan ilə Milli Komitə qonaqlığına gəldi. Məyyə-tində [yanında] 10-dan ziyadə zabıt var idi. Qayət təkəbbürənə və ciddi sima ilə əyləşərək əvvəlcə dövr-bərinə [ətrafına] nəzər salıb, sonra Milli Komitə rəisinə:

“Bu nə yığıncaq və nə şuradır? Böylə şuralar heç vəchlə olammaz. Çünki qanuna müvafiq deyildir. Hökumət içində hökumət yaratmaq hər yerdə naməqbuldur...”

Sonra bir para məlumat toplamağa başladı:

“Burada nə qədər süvari var idi, piyada əsgərlərin sanı nə qədər idi? Bilməmə, bu gündən idareyi-örfiyyəyi-əsgəriyyə [fövqəladə hərbi vəziyyət] elan edirəm, kimsə silahlı dolanammaz. Müsələhlər [silahlılar] tutulub həbsə alınmaqla bərabər, silahları da zəbt olunacaqdır. Əhaliyə siz də elan ediniz.”

Sonra qubernator Varşamyan söylədi ki:

“Burası Milli Komitədir. Siyasətlə işləri yoxdur. İctimadan [yığıncaqdan] məqsəd müsəlman mühacirlərinin iskanını [yerləşdirilməsini] mülahizə və onlara yardım etməkdir”, kimi sözlər qullanıb da, guya ki, qızmış Şerkovnikovu iskat etdi [sakitləşdirdi].

Bir az söhbətdən sonra Şelkovnikov Milli Komitənin qonağının [imarətinin]

nisfindən ziyadəsini [yarısından çoxunu] əsgəri divanxana üçün həcz [müsadirə] etdiyini xəbər verib getdi.

- 11 -

Erməni əsgərləri şəhərə gələn günə qədər camaata erməni təbəəsi olmaq o qədər də təsir etməyirdi. Əsgərlər gəldikdən sonra bütün camaat mütəəssir oldu. Şimdiyə qədər sərbəst müsəlləh gəzmiş əsgərlərimiz silahları artıq yerə qoyub başıpozuq olduqları halda, onların yerinə dövriyyəyə (patrul) ermənilər əllərində silah çıxması insana qərribə gəlirdi. Gözlər guya ki, inanmayırdı. Bellərdə mauzer, çiyinlərində zabıt paqonları (çinləri), mütləq ixtiyar və nəvazişlə gəzib dolanan gənc zabitlərimizi bu gün paqonları açıb da mütəfəkkir və heyran [fikirli və çaşqın] dolandıqlarını gördükdə insan o qədər dilxəraş olurdu [könlü inciyirdi, əzab çəkirdi] ki, dilkəndəliyindən [ümid-sizliyindən] böylə ağlamaq halına gəlirdi.

Böylə vəziyyətdə bulunduqda insan azad və muxtar yaşamağın ləzzətini hiss və keçən sərbəst ömürlərə izhari-təəssüf edirdi. Həqiqətən, nədənsə insan nemətin içində yaşadığıca, nemətin şükürünü yerinə gətirməməklə bərabər, çox zaman olur ki, nasəza da [nalayiq, namünasib də] danışır. Amma neməti azadlıqda bulmağıca, bir o qədər də ağzı dualı və qəlbi nisgilli olur.

Türklərdən sonra yeddi ay sərbəst, daha doğrusu, muxtar yaşamış Naxçıvan, Şərur və Ordubad əhalisi muxtar yaşadıkları zaman həman muxtariyyətin nə qədər neməti-üzma [böyük nemət] olduğunu anlamaq və ondan istifadə etmək-

ləri əvəzində, çox vaxt görürdünüz ki, birbirlərinə dirsək göstərmək, yaxud bu qəzanın camaatı o biri qəza əhalisi ilə boyunduruq yoldaşı olmamaq fikrində olub kəratla [dəfələrlə] təkrar edirdi:

“Pəh babam, biz müsəlmana hökumət yaraşmaz. Hökumət zalım oğlanları ermənilərə və xaricilərə gəlib. Bilməmə gərək biz deyən olsun, filan.”

Çox zamanlar şərurluluq və naxçıvanlılıq söhbəti danışılardı.

Ermənilərin qüvveyi-əsgəriyyəsi gəldikdən sonra hər kəs uyqudan ayılmış kimi keçmiş günləri, zamani-halı [indiki zamanı] mülahizə edib, fəqət şimdi muxtariyyət nə olduğunu hiss və keçən günləri arzu edirlərdi.

Tamaşaçı

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Rəisi-vükəla həzrətləri general Kori hüzurunda

Dün Rəisi-vükəla [Baş nazir] Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətləri general Korini ziyarət etmişdir. İki saatlıq müsahibə əsnasında bütün mühüm məsələlərdən bəhs edilmişdir. General Kori Vedibasara [da] ermənilərlə müsəlmanların toqquşmasına tezliklə bir intəha qoyacağına söz vermişdir. Ondan sonra general söz vermişdir ki, öz hökumətindən Şimali Qafqaziyada xətti-hüddud təyini haqqında istidada [xahişdə] bulunsun. Lənkəran bərəsində də general bizim xeyrimizə söz vermişdir. Öz tərəfindən general Rəisi-vükəla həzrətlərindən dağıstanlılara icrayi-təsir etməyi rica etmişdir, ta ki, dağıstanlılar Könüllü ordu əleyhinə çıxma-

sınlar. Ümumiyyətlə, general Kori qırağ hökumətlərlə münasibət məsələsində Azərbaycana müavinətdə bulunmağa söz vermişdir.

Parlaman komisionlarında

Maliyyə-Büdcə Komisyonu

Bakıda Hökumət Darülfünunu açmaq bərəsindəki qanun layihəsi Azərbaycan Parlamanının Maliyyə-Büdcə Komisyonuna daxil olmuşdur. Bu günlərdə müzakirə olunacaqdır.

Hərbiyyə Komisyonu

Əlan [hazırda] Hərbiyyə Komisyonunda əsgərlik xidmətinin 3 sənədən 2 sənəyə kimi əskilməsi haqqında bir qanun layihəsi müzakirə olunur.

- Ümumi əyləncə və tamaşa yerlərindən alınan vergilərin hökumət xəzinəsinə vəsul olması haqqında Maliyyə-Büdcə Komisyonu müzakirəsinə bir qanun layihəsi təqdim olunmuşdur.

- 1918-ci sənə 15 dekabrda 19 iyula kimi Azərbaycan Parlamanı təsvib [bəyənməsi] və müzakirəsinə 138 qanun layihəsi təqdim edilmişdir. Bu layihələrdən 75 ədədi qəbul edilmiş, 63 ədədi isə komisyonlarda müzakirə edilməkdədir.

Gəmiçilərin şikayəti

Zirə və Türkan kəndlərindən şəhərə yemiş [quru meyvə] və meyvəcat daşıyan gəmilər Zığdan atəşə tutulurlarmış. Bu bərədə icra edilən təhqiqatdan böylə anlaşılmışdır ki, bununla şəhərdən mal qaçıran türkmən gəmilərini tutmaq istəyirləmiş. Bakı gəmiləri ilə türkmən gəmiləri arasında böyük fərq olduğundan gəmiçilər güman edirlər ki, Port idarəsi bu bərədə lazımı binagüzarlıqda bulunar [la-

zimi addımlar atar]. Zira, gəmiçilər meyvə daşımaqdan əl çəkməyə məcbur olacaqlar.

Qayıq itmişdir

Dünən şiddətli külək Tağıyev fabrikanı qabağından bir qayıq sürüb aparmışdır. Qayıqda iki adam vardı. Qayığın dalınca “Dağıstan” paroxodu getmişdirsə də, qayığa yanaşa bilməmişdir. Qayıq Qum Zirə adası dalında dururmuş. Bu barədə “Müsavat” firqəsinin istixbarət şöbəsi port idarələrinə xəbər verib lazımı tədbir görülməsini ciddən rica etmişdir.

Şamaxı uyezdindən Parlaman üzvü

Parlaman üzvlüyünə Şamaxı uyezdindən Asəf bəy Şıxəlibəyov intixab edilmişdir [seçilmişdir]. Yeni nümayəndə Parlamanın “Müsavat” fraksiyasına daxil olmuşdur.

Doktor Cavadov

Aldığımız məlumata görə, Lənkəran-da bolşeviklər tərəfindən həbs edilmiş müsəlmanlar arasında Lənkəran müsəlmanları arasında möhtərəm sayılan doktor [Əliheydər] Cavadov dəxi vardır. Cavadovun həbsi Lənkəran müsəlmanlarını həyəcana salmışdır.

Azərbaycan pulları

Petrovskda olan Azərbaycan agentəliyinin verdiyi məlumata görə, Könüllü ordu komandanı əmri ilə Bakı bonlarının qəbulu qadağan olunur. Hətta ingilislərdən də almayırlarmış. İngilislərin bir neçəsi bazardan mal alarkən pulunu almamışlar. İngilislər acıqlanıb “Azərbaycan özü gəlib pullarını qəbula məcbur edər” demişdir.

Birjada

Kerenski pulunun məzənnəsi təbədülsüzdür [dəyişməzdir]: minliklər 1600 manata, 250-liklərdən 1000 manatı 1300 manata, xırdalar işlənməyir. Nikolay pullarından yüzlük artmaqdadır. Böylə ki, əlan yüzlük 350-370 manata gedir. Zaqafqaziya bonları artır. Qiyməti 3 ½ faizə çatmışdır.

Valyuta

İngilis pulları zəif gedir. İngilis lirəsi 360 manata, çek 320 manata, qızıl osmanlı lirəsi 430 manata, kağız lirə 90 manata, İtaliya lirəsi 22 manata gedir.

Ticarət bazarı

Avtomobil şinləri bərk bahalanmışdır. Hətta bazarda azaldığı hiss olunur. Qiyməti 6000 manata qalxmışdır. Səqf [dam] dəmiri 300 manata, post [dəri] 600 manatdan 2000 manata. Neftin halı möhkəmdir. Məzənnə 3 manat 20 qəpiyə qəddərdir.

Səyahətdən övdət

Azərbaycan vilayətlərinə səyahət qədi ilə çıxan Məclisi-Məbusan əzasından möhtərəm Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cənabları ilə Mustafa bəy Vəkilov cənabları ayın 19-da axşam saat 10-da şəhərimizə övdət eyeləmişlərdir [qayıtmışlar]. Məbus əfəndilər Gəncədə, Qazaxda, Nuxuda və Zaqatala şəhərlərində bulunub 15 günlük bir səyahət icra eyeləmişlərdir. Hər yerdə məbuslar böyük bir məhəbbətlə qəbul olunub, haqlarında hər növ ehtiram göstərilmişdir. Məhəmməd Əmin cənablarının “Azərbaycan Cümhuriyyətinin Parlaman dövrü” mövzusunda mü-

hazirəsi yuxarıda zikr olunan şəhərlərin həpsində külliyyətli camaat tərəfindən böyük bir şövq və həvəslə dinlənmiş və natiqi-möhtərəm gərək hazır və gərək mehman bulunduğu vilayət namına təbrik və təhniyə edilmişdir. Natiqin, vətəni xarici düşmənlərə qarşı müdafiə yolundakı dəvəti isə səmimiyyətlə qarşılanmışdır.

Tranzit əhdnaməsi

Aldığımız məlumata görə, Azərbaycan ilə Gürcüstan arasında azadə ticarət aparmaq üçün tranzit əhdnaməsi əqd edilmək [sazişi imzalanmaq] üzrədir.

ZİYALILAR İTTİFAQINDA

Təmmuz [iyul] 14-ndə İttifaqın növbəti iclası vaqə olaraq, təmmuz 7 bəratülqövl[ü] [protokolu] oxunduqca hər üzv öz öhdəsinə aldığı vəzifə xüsusunda bəyanat verdi.

Könüllülər üçün səhiyyə bölüyü təşkil etmək xüsusunda Sadiq əfəndi bəyan edir ki, Könüllü ştabının rəisi bölüyün təşkilinə çox əhəmiyyət verir və söz vermişdir ki, könüllülərin arasında bir qəç nəfər savadlılarını intixab edib [seçib], İttifaq tərəfindən açılacaq kurslara göndərsin.

Sonra Rəisi-vükəla hüzuruna göndərilmiş sədr Əli bəy [Seyidzadə], rəisdən aldığı cavabları ərz etdi ki, Arslan Kriçinskinin zəhmətlərinin [əsərlərinin] hökumət mətbəəsində çap olunması xüsusunda Rəisi-vükəla riza vermişdir və buna sərf olunacaq qədər idarəyə para buraxılmasını da vəd etmişdir.

İçərişəhərdə Xan sarayı binasını və bu kimi əskidən qalma binaları mühafizə etmək xüsusunda Rəisi-vükəla bəyan etmişdir ki, onların həpsini Ziyalılar İttifaqı təhti-idarəsinə [təbəçiliyinə] alıb hökumətə məlum etsin. O zaman lazım olan qədər para hökumət tərəfindən buraxılsınlar.

Rəisi-vükəlaya izhari-təşəkkür qıldıqdan sonra idarə qərar qoydu ki, Ağalar bəy və Arslan Kriçinski cənabları çap olunacaq zəhmətləri hökumət mətbəəsinə aparsınlar və Rəisi-vükəlanın verdiyi rızası münasibətilə onları orada çapa versinlər.

Bədəhu [sonra] məsaili-yövmiyyəyə [gündəlik məsələlərə] keçərək, ibtida [əvvəla] darülfünun açılması məsələsi müzakirəyə qoyuldu. Bakı ruznamələrində [qəzetlərində] bu xüsusda yazılmış məqalələr həpsi oxundu. Bunların cümləsində əsassız maddələr yazıldığı və cavaba ehtiyacı olduğu lazım bilindi. Bu səbəbə idarə Əli bəy [Seyidzadə], Yusif Ziya bəy, Səməd bəy, Camo bəy və Kriçinskidən ibarət bir komiyon təşkil edib qəzetlərdəki məqalələrə müfəssəl bir cavab yazmağı ona mühəvvəl [həvalə] eyelədi.

Vaxt müsaid etmədiyi üçün baqi [qalan] məsələlər gələcək iclasa qaldı.

FƏHLƏ HƏYATI

Balaxanada

Balaxana Musa Nağıyevin mədəninə “Müsavat” şöbəsində, iyulun 15-də türk fəhlələrinin ümumi iclası vaqə olmuş və qət edilmişdir ki, 33 faiz əlavə edilmiş məvacib həyatı təmin etmədiyindən və tacirlər birinci zəruri şeylərin

üzərinə birə üç gəldiklərindən, hökumətə müraciətən tələb edilsin ki, bahalıqın qabağını alsınlar və birinci zəruri şeylərə tez bir zamanda münasib qiymət qoyulsun.

“AZƏRBAYCAN”A

Türk eliyəm deyə bayraq qaldırdın,
Aslan kimi düşmən üstə saldırdın,
Vətən üçün can verdin, can aldındın,
Bəs indi bu şövkət, bu şan nə oldu?

Lənkəranda düşmənləri atdınmı?
Naxçıvanın imdadına çatdınmı?
Səsin gəlmir, bu tezlikdə yatdınmı?
Etdiyin əhd ilə peyman nə oldu?

Böyük qardaşını bütün unudun,
Vəfasızlıq yolun qabağa tutdun,
O qızgın qanını nə tez soyutdun,
O məhəbbət, o isti qan nə oldu?

Qorxaqmı kəsildi cavanlarımız,
Bədəndə donumu həp qanlarımız,
Sındımı oxumuz, kamanlarımız,
Türkcə layiq namü-nişan nə oldu?

Yararmı ki, düşmən bizi çiyənəsin,
Türk övladı xəsm əlində inləsin,
Sən olmasan onları kim dinləsin,
İqrar nəyə getdi, iman nə oldu?

Hərəkət et, qoy, bir səni görsünlər,
Türk övladı kim olduğun bilsünlər,
Düşmən qəmnək olub, dostlar gülsünlər.
Deməsinlər Azərbaycan nə oldu?

*Əli Şövqi
Bakı, 19 təmmuz, 1919*

AZƏRBAYCANDA

Qızılağac davası

Lənkəran bolşevikləri şənvalın 15-də dörd tərəfdən Qızılağac müsəlman kəndinə hücum edirlər. Böylə ki, axşam saat 9 radələrində erməni və rus bolşevik dəstələri dörd tərəfdən Qızılağac üzərinə hücum edərkən, Qumbaşı stansiyasında qızılağaclıların qaraqol dəstəsinə rast gəlib onlarla atışma başlayırlar. Əhali tərəfdən kömək gələndə qaraqolçular bolşeviklərin hücumlarına davam edirlər. Quruda olan atışmadan istifadə edib bolşeviklər iki xırda top, dörd mitralyoz kənara [sahilə] çıxarıb, qurudan, həm də dənizdən müsəlmanların səngərlərini top və pulemyot atəşinə tuturlar. Gecə saat 4 radələrində davam edən bu cür şiddətli müharibədə qızılağaclılar isbat [səbat, dəyanət] və qeyrətlə davam edirlər.

Həmişə özləri ilə məa [birgə] bolşeviklər əleyhinə mübarizə edən Nikolayev[ka] rus kəndi əhalisindən imdad istədikdə, ruslar bu dəfə köməyə gəlmədən imtina etmişlərdir. Bu vuruşmada müsəlmanlardan 4 nəfəri yaralanıb, 6 at ölmüşdür. Bolşeviklərin tələfatı 7 nəfər məqtul, 9 nəfər yaralı əsir olmuşdur.

Lənkəran əhvalı

İndiyə qədər öz doğma yurdu olan Zuvand dağları azadəliyini mühafizə edən məşhur Şahverən 500 nəfər gözəl surətdə müsəlləh [silahlı] süvariləri ilə Ramazanov Hüseynin dəstəsinə qoşulub onunla bərabər zalımlar əleyhinə hərəkət etməkdədir. Bu həman Şahverəndir ki, [Qaçaq] Yunis və Şevkunov ilə olan müharibədə onların topuna və pulemyotuna

baxmayaraq, onları geri çəkilməyə məcbur etmişdi.

Bolşeviklərin müsəlman qadınlarına etdikləri təcavüzəti eşidərək Əsgəri Şura dəvət edilmişdir. Bu ictimada [yığıncada] üç tərəfdən – cənub, şərq və qərb tərəfindən zalımlar üzərinə hücum edilməsi qərara alınmışdır. Şahverən qərbdən, Ramazanov cənubdan Lənkəran çayı boyu və Hacı Osman şərqdən hücumə başlamışlardır. Hücum vaxtı hücum edənlərə xəbər verməkdən ötrü Şahverən şəhər hissəsində olan Mirbağır xan Talışinski-nin evini odlamışdır. Bu əhvalat gecə saat 12-də, qaranlıqda olmuşdur. Hücum müttəhidən [birgə, kollektiv surətdə] olduğundan, bolşeviklər məğlub olmuşlardır. Bolşeviklərdən bir hissəsi bürcə [qalaya] girib, digər hissəsi isə qayıqlarda, barkazlarda və “Milyutin” paroxodunda dənizə qaçmışlardır.

Səhər “Milyutin” paroxodundan və bürcdən top atışı başlanıb, küçələrdə isə zirehli avtomobil hərəkət etməyə başlamışdır. Buna görə, hücum edənlər Lənkəran çayının sağ sahilində və sol sahilində səngərə girməyə məcbur olmuşlardır. Bu saat küçələrdə şiddətli müharibə davam edir. Muğanlılar müsəlmanlara köməyə gəlirlər. Bolşeviklərin halı günü-gündən fənalaşır. Çünki bolşeviklər hər tərəfdən mühasirə edilib heç bir yerdən azuqə almayırlar. Kifayət qədəri patronları da yoxdur.

Bir çox evlər top gülləsindən dağılmışdır. Böyük Bazar tamamilə məhv edilmişdir. Bolşeviklərin çoxu ermənilərdən və iranlılardan ibarətdir. Onlar öz ailələrini Sara cəzirəsinə [adasına] götürmüşlər. Burada bolşeviklər özlərinə üssülhə-

rəkə [baza] qərar vermək istəyirlər. Bolşeviklərin köməyinə Bakıdan, Çornı-qoroddan qayıqlarda cavan fəhlələr gəlib, patron və qeyri mühimmat gətirilər. Polkovnik Yermolayev bir anarxist kimi güllələnmişdir.

Lənkəran bolşevikləri Xəzər dənizində

İyulun 17-də alınan xəbərlərə görə, Lənkəran şəhəri üç tərəfdən hücum edən Ramazan[ov] dəstələri ilə mühasirə edilmişdir. Lənkəran bolşevikləri ilə məzkur [deyilən] dəstələr arasında bilafasilə [aramsız] müharibə davam edir. Bolşeviklər “Dmitri Milyutin” paroxoduna, həmçinin motorlu qayıqlara yüklənmişlərdir. Paroxodlar və qayıqlar Lənkəran yaxınlığında açıq dənizdə seyr edirlər. Sərnişin paroxodlarının seyr təhlükəsiz deyildir. Çünki sərnişin paroxodları bolşeviklər tərəfindən tutula bilər.

ERMƏNİSTANDA

General Koriyə katolikosun telegramı

Qarabağ hadisəsi xüsusunda erməni katolikosu Gevorq ingilis generalı Kori namına [adına] Tiflisə böylə telegram göndərmişdir:

“Uzun müddət davam edən zülüm və gözyaşlarından sonra biz yəqin edirdik ki, Müttəfiq hökumətlərin himayəsi sayəsində ruhani [mənəvi] övladımız üçün əmin-amanlıq günləri yetişmişdir. Məəttəssüf [təəssüf ki], bədbəxt Qarabağda müsəlmanlar tərəfindən bigünahların qanları tökülür. Pənahsız arvad-uşaqlar

və onların kimsələrini və baba yurdlarını mühafizə edən qəhrəmanlar öldürülür. Onların ürəkyandırıcı ahu-ənini [ah-naləsi] katolikos-nişinə [katolikos iqamətgahına] çatır. Ona görə bu cür qəmli vüquata [hadisələrə] biz laqeyd tamaşaçı kimi qala bilmərik. Məzlumların istixlası [xilas] üçün səsimizi qaldırmağı bacarmayırız.

O cəhətə, siz alicənabə müraciət edib böyük ingilis nümayəndəsindən rica edirsiniz, təzə təərrüfat [hücumlar] təhdidi altında yaşayan ruhani övladımızı mühafizə edib məhrumlar üçün ədalət və amin-amanlıq təmini ilə məchul məsələnin tezliklə həll olunmasına təvəssüt [vasitəçilik] edəsiniz. Ümidvarız ki, böyük İngiltərə nümayəndəsinin hüsn-rəğbəti və nüfuzlu səsi sayəsində biz haqlı olan arzumuzna nail olaq.”

Ermənistanda müsəlmanların hali

İrəvandan mövsuq [etibarlı] mənbələrdən bizə xəbər verirlər, iyul ayının 4-də, gecə erməni qoşunları toplarla Böyük Vədi, Çimənkənd, Daşlı, Goravan, Yengicə, Şidli, Əfşar nam [adlı] müsəlman kəndlərini əhatə edib atəşə başlamışdılar. Onları ağır toplarla toplayırlar. Kəndlərin əhalisi məhv edilir. Müsəlmanlara qarşı iki zirehli qatar da iş görür. Mühəribə davam edir. Əhali təvəqqe edir ki, ermənilərin bu xainanə hərəkətlərinə bir sədd çəkilsin.

Ermənistan Parlamanı intixabı

“Joxovrdi” qəzetəsində Ermənistan Parlamanı intixabatı [seçkiləri] barəsində bir çox xəbərlər dərc edilmişdir ki, intixabatın nə üsul ilə icra edildiyini vüzuhiylə [açıqca] bildirir.

Novo-Bayəziddən yazılır:

Mahaldan övdət etmiş [qayıtmış] olan bizim mübəlliglər [təbliğatçılar] bəyan edirlər ki, Parlaman intixabatı təcavüz və qanundankənar bir surətdə davam edir. Daşnak firqəsinin intixab komissiyası hədədə bulunub kəndlərinə səs verənlərə un vəd edirlər. Gərək daşnak natiqləri və gərək milisiya bizim mübəlligləri təhdid edirdilər. Hər bir kənddə əlli adamdan artıq iştirak etməyir.

İğdirda, Sürməli mahalının kəndlərində intixablar son dərəcə qanunsuz icra edilmişdir. Məsələn, Əlican kəndində 223 nəfərin intixaba ixtiyarı var imiş, fəqət intixabdan sonra anlaşılmışdır ki, daşnaklar 350 səs almışlardır. Yeşiyi açdıqda 331 ədəd yazılmamış vərəqələr salınmışdır. Görünür ki, acliqdan və tıfdən [yatalaqlardan] ölənlər həqiqətən də ölməmişlərdir. Yalnız daşnakları gözləyirmişlər ki, onlara səs versinlər.

Hər yerdə daşnaklar kəndçilərə un vəd edirlər. Bu şərtlə ki, daşnakların namizədlərinə səs versinlər. Bu işdə Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] nümayəndəsinin fəaliyyəti gözə çarpır.

Bu dairədə ümid etmək olardı ki, eserlər ona görə çox səs alacaqlar ki, onlar Rusiya nəfinə [xeyrinə] təbliğatda bulunurlar. Onlar kəndlərdə deyirlər ki, hər kəs Rusiya çarizminin təşkilini istəyirlərsə, 3 nömrəli siyahıya səs verməlidirlər. Ona görə də, eserlər Nikolayın hesabına səs almışlardır.

Erməni Milli Şurasının Sürməlidə möhkəm bir istinadgahı vardır. Əhali daşnakları görmək istəməyir, zira daşnakların siyasəti onları hər cəhətdən məhv və inqiraza [çöküşə] sürükləmişdir. Əhalinin

qismi-küllisi [çox hissəsi] intixablarda iştirak etməmişlərdir. Camaatın haqqına qayət qaba surətdə təcavüz edilir.

Varqaşapatdan yazılır ki:

Birinci gün ancaq bir neçə nəfər intixabatda iştirak etmişdir. Mücadilə olmaq üçün daşnaklar özlərinə məxsus olan bir üsul yürütmüşlərdir. Kəndlərə cəm edilmiş olan külli fərarilər və aclar daşnaklara cəbrən səs vermişlərdir. Onlara denilmişdir ki, nə qədər ki, birinci nömrə siyahıya səs verməyiblər un almayaçaqlardır. Ona görə də, intixab [günü] bir çox arvadlar və kişilər əllərində kisə olaraq intixab mənzilinin qarşısında dayanmışlar imiş ki, intixabdan sonra un alsınlar. Bu üsul ilə intixab edilən Parlamanın nə kimi nüfuzu ola bilər?

ERMƏNİ MƏTBUATI

Böyük Vədi hadisəsi və daşnaklar

Böyük Vədi hadisəsi və erməni hökumətinin Naxçıvan, Şərur və qeyri yerlərin müsəlmanları haqqında icra etdiyi vəhşilik əleyhinə Azərbaycan nümayəndəsi[nin] general Koriyə etdiyi etiraz daşnakları böyük təşvişə salıbdır. Çünki kələklərinin və hiylələrinin başı tutulmağını başa düşüb əl-ayaq çalırırlar. Onunla belə, genə də əski hiyləgər üsullarından əl çəkməyib, Azərbaycanı və Türkiyəni ittihad-islamçılıqda ittiham etmək təşəbbüsətindən bir an geri durmayırlar. Müsəlmanlar və Azərbaycan Hökuməti əleyhinə ermənilər tərəfindən yapılan dürlüdürlü xəyanət və təcavüzatı qəhrəmanlıq, azadlıq yolunda “zalım” və “əksinqilabçılar” əleyhinə mübarizə ədd [he-

sab] edib; ermənilərin müsəlmanlar haqqında rəva gördükləri fənalıqlar əleyhinə tənqə gəlmiş müsəlmanlar[ın] müqavimət və öz diriliklərini müdafiə etməyə üçün icrayı-hərəkətlərini xəyanət, quldurluq və cinayət kimi alçaq işlər adlandıırırlar.

Bütün Qafqaziyada və Rusiyada, hətəta demək olar ki, Yevropada da yalnız fəsadçılıq ilə şöhrət tapmış Daşnaksutyun firqəsi böylə güman edir ki, ermənilərdən başqa Türkiyənin və Azərbaycanın özgə bir dərdləri, başqa bir fikirləri yoxdur. O cəhətə də, erməniləri Tiflisdə, Batumda, Oltuda, bəlkə Qütbi-şimalda [şimal qütbündə] təqib edib yer üzündən namu-nişanələrini belə yox etməyə istəyirlər. Amma gərək Türkiyə, gərək Azərbaycan öz daxili işlərinə uğraşsın, daşnak məsələsi kimi ufaq [kiçik] bir məsələyə vaxtlarını sərf etməzlər.

Bunu yaxşı bilən-bilən, daşnaklar dediklərində inad edib yanlış əqidələrini feilən və qövlən və təqirən və təhrirən [əməldə və sözdə, şifahi və yazılı olaraq] təbliğ etməkdən geri durmayırlar. Bunların bu cür həyasızlıqlarının nümünəsi üçün “Nor aşxatavor”un 142-ci nömrəsindəki “Böyük Vədi” adlı baş məqaləsini bittərəcümə [tərcümə edərək] qəzetəmizdə dərc edir[iz]:

“Gözlədiyimiz iş icra edildi. Türk və Azərbaycan xadimlərinin təbliğatı nəticəsi olaraq Ermənistan paytaxtı yaxınlığında, hökumətin gözü önündə Böyük Vədi, Çimənkənd, Goravan, Şidli və qeyri müsəlman kəndləri erməni qarovul dəstəsi üzərinə təcavüz edib 100-dən ziyadə əsgər qətl edirlər. Qəflətən olmuş bu hərəkət qarovul dəstəsini geri çəkilməyə

məcbur etmişdir. Çünki kəndçilər kamal-nizam və qayda üzrə hərəkətdə bulunub, külli miqdarda ləvazimi-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] və mitralyozlara malik idilər. Qan tökməyə yol verməmək üçün erməni qoşunu, tərsilah etmək üçün həman kəndləri mühasirəyə almaq istədikdə şiddətli müqavimətə və süngü davasına düşər olmuşdur. Kəndçilər kiçik qoşun dəstəsi üzərinə çabıq yürüş edirlər.

Şəkk ola bilməz ki, erməni hökuməti öz rəftarını dəyişdirməyə məcbur olub bu təzə macərəculuğa [avantüraya] intəha vermək üçün ciddi tədabirə [tədbirlərə] müraciət edəcəkdir. Amma burada layiqli-diqqət bir maddə var ki, onun üstündə bir qədər dayanmaq istəyiriz. Azərbaycanın Xariciyyə Nəzarəti, onun məhəlli [yerli] nümayəndəsi İrəvan müsəlmanlarının ağır halları xüsusunda Müttəfiq dövlətlərə etiraz verirlər. Bununla bərabər, onların xadimləri Ermənistanın daxilində müsəlləh [silahlı] üsyan sazlayıb qoşun əleyhinə hücum edir və hökumətin arxayın və səbirli rəftarından istifadə edib külli tələfata səbəb olurlar.

Böyük Vədi hadisəsi çoxdan bəri Müttəfiq hökumətlərin təvəcəhlərini cəlb etmək istədiyimiz hərəkətin və fəaliyyətin bir hissəsi olduğu bəllidir. Süngüyə sarılmaq, mitralyoz, baqaiddə [qaydalı şəkkildə] nizam üzrə əsgəri hərəkət dediklərimizin cümləsinə böyük bir dəlildir. Sülhcu [sülhpərvər] əhali arasında minlərcə türk zabitləri, Azərbaycan zabit müəllimləri [instruktorları] mövcuddur. Pulu və ləvazimi-hərbiyyəni də həman Azərbaycan Hökuməti göndərmişdir.

Böyük Vədi hadisəsi azad olmuş cəmaatların düşmənlərinin planlarını aç-

maqla, erməni hökuməti üçün möhlik [öldürücü] daş olmuşdur. Bundan sonra ləng ilə iş görmək xəyanət və cinayətdir. Çünki məqtulların məsuliyyəti gözü önündə böylə bir qüvvənin təşkil və intizamına imkan vermiş hökumətin öhdəsinədir. Onun borcudur bir an əvvəl ciddi tədbirlərlə Böyük Vədi və ətraf kəndləri Türk-Azərbaycan icrayi-təsirindən təmin etsin. Bir dəqiqə də təxir etmək olmaz. Çünki bu cür vüqatın cümhuriyyət ortasında davamı, onun təhlükəyə uğraması mənziləsindədir [yerindədir], hökumətin borcudur məmləkəti qara qüvvələrin fəaliyyətindən xilas edib gərək erməni, gərək müsəlman zəhmətkeşlərinin fəvət [məhv] olmasının qabağını alsın. Erməni zəhmətkeşlərinin artıq qanı yoxdur ki, əksinqilabçıların məramnaməsini icra yolunda töksün. Onun ixtiyarı var hökumətdən bu cür vüqata [hadisələrə] intəha verməyi və müqəssirləri məsuliyyətə cəlb etməyi tələb etsin. Bunu bütün Zaqafqaz və erməni demokratiyasının mənafeyi də tələb edir.”

İdarədən: Əlbəttə “Nor aşxatavor”-çular hələ böylə az qanlardan doymazlar. Onlara qalarsa, bütün türk-islam aləmini qana qərq etmək lazımdır. Amma bəlkə bir gün olar ki, biçarə erməni milləti işi qanıb min il əvvəl ruslar knyaz İqor ilə etdikləri kimi rəftar edər və “Al da, həyatında doymadığın qanın içində üz” deyirlər.

İZHARİ-TƏŞƏKKÜR

Müdiri-möhtərəm! Rica edirik, möhtərəm qəzetənis vasitəsilə xəstə əsgərlər

nəfinə [xeyrinə] Ağadadaş Həsənov və Oruc Quliyev cənabları vasitəsilə 5000 manat ianə vermiş Ağə Əliəsgər Dadaşzadə həzrətlərinə və vasitəçilərə səmimi təşəkküratımızı izhar edəsəniz.

Xəstə əsgərlər: Kazım Mustafa oğlu, Qasım Əhməd oğlu, Yasin Abdulla oğlu, Səfər Əli oğlu, Ömər Həsən oğlu.

İtibdir

Kərbəlayi Əlişan Xanmirzə oğlunun Zabratdan aldığı əbədilik pasportu itibdir. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].

5453

İtibdir

Məşhədi Sadiq Hacı Həsən oğlunun Şamaxıdan aldığı pasportu itibdir. Etibardan saqitdir.

5452

Satılır

1500 pud qoyun yunu. Ünvan: Ağdam, “Tağıyev və Əliyev” şirkəti.

5451

İtibdir

İdris Seyidovun Nuxadan aldığı pasportu itibdir. Etibardan saqitdir.

5450

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şextər və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronovski küçə 17 nömrəli evdə, parədnı qapıdan.

10218

Bəhri-Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çarşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovska və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Petrovsk

15, 25 və 24-cü körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 12-də.

Qeyd: Lənkərana və Astaraya paroxodların gedişi ayrıca elan olunacaqdır.

T-164

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənələr hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Diş həkimi E. S. Karşteynbaumun

Dişlər ağrısız çəkilir və qızıl dişlər qayırılır. Ünvan: Sisyanovski, nömrə 41, Çadrovının küncündə. Telefon nömrə 22-08. Qəbul edir: 8-dən 1-ədək; 5-dən 7-ədək.

İyul ayının 1-dən naxoşları Buzovnada Zərbəli Şeyxəli oğlunun bağında qəbul edir. Şəhərdə isə asistentka R. Q. Risqind qəbul edir.

Doktor S. İ. Zaks

Zöhrəvi, dəri, sifilis və daxili naxoşluqlarını qəbul edir. 606 və 914 müalicə. Naxoşları hər gün qəbul edir səhər saat 7-dən 8-ədək, axşam saat 6-dan 8-ədək. Vorontsovski küçə nömrə 43, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 32-56.

10237

Diş həkimi S. M. Hamburq

Nikolayevski nömrə 29, Parlaman qarşısında. Telefon nömrə 5-96. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Dişləri ağrısız çəkir.

10239

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopeliovıç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor M. D. Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Qəbul edir: arvad, daxili və cərrahiyyə naxoşluqlarını Vorontsovski-Qubernski küçələrin küncündə, ev nömrə 15, telefon nömrə 06-78.

Axşam isə öz evində, Balaxanski-Maqazinni küçələrin küncündə (Müsəlman məscidi qarşısında), telefon 20-67, saat 5-dən 8-ədək.

5425

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı

laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək. Adres: Sisyanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

10257

Müvəqqəti müdir:

Xəlil İbrahim

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

səh. 383. “Klivlend Bələdiyyə rəisi Devisin evi: qəzetdə bu hissə təhrif edilmişdir; belə getmişdir: “Bələdiyyə rəisi Kivinlend Devisin evi”.

səh. 384. “Murman səmtində tərəfimizdən (?) işğal edilmişdir”: qəzetdə belə getmişdir.

“Gənc türklər” (yaxud “Jön türklər”): Osmanlı imperiyasında sultan II Əbdülhəmidə müxalif gənc ziyalılar nəslinin meydana gətirdiyi siyasi hərəkət.

Qəzetələrdən

səh. 386. “Tan”: 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Le Temps” [Le Temps] qəzeti nəzərdə tutulur.

Dağıstan əhvalı

səh. 387. “polkovnik Cəfərov 23 nəfərlə bərabər Teymurxanşuraya qaçmışdır”: qəzetdə “Teymurxanşuraya qaçmışdır” yerinə “Teymurxanşuradan qaçmışdır” şəklində getmişdir.

Xarici siyasətimiz

səh. 388. “Malakanlar”: xristianlığın kilsə iyerarxiyasını qəbul etməyən malakanlıq sektasına mənsub ruslar.

“duxoborlar”: rusların dini-etnik qrupu; kilsənin zahiri rituallarını rədd edirlər.

Naxçıvan məktubu

səh. 389. “Varşamyan”: qəzetdə bu familiya təhrif edilmişdir.

səh. 390. “zinvor”: nizami qoşundan olmayan, könüllü və yığma erməni döyüşçüsü.

“Azərbaycana” şeiri (səh. 394)

üçün lüğət:

çiyənəmək: tapdalamaq, əzmək

xəsm: düşmən

Azərbaycanda

səh. 394. “şəvvalın 15-də”: burada tarixi hicri təqvimlə verilmişdir; miladi təqvimlə 10 iyula uyğundur.

“Nikolayevka”: Masallı rayonunun kəndi; indiki Viləş kəndi.

səh. 395. “Böyük Bazar”: Lənkəran şəhərinin məhəlləsi.

“Sara adası” (yaxud Sarı adası): Xəzər dənizində, Lənkəran şəhərinin şərqində yerləşirdi. 1956-cı ildə torpaq yolla Port İliç (indiki Liman) şəhəri ilə birləşdirildikdən sonra yarımada olmuşdur.

Ermənistanda

səh. 395. “erməni katolikosu Gevorq”: 1912-1930-cu illərdə Bütün Ermənilərin Katolikosu olan V Gevorq nəzərdə tutulur.

səh. 396. “onların kimsələrini və baba yurdlarını”: “kimsələrini” yerinə güman ki, “kilsələrini” olmalı idi; qəzetdə “kimsələrini” getmişdir.

“Böyük Vedi, Çimənkənd, Daşlı, Goravan, Yengicə, Şidli, Əfşar”: Vedibasarın (hal-hazırda Ermənistanın Ararat rayonunun) kəndləri olan bu kəndlərin adları qəzetdə əksər hallarda təhrif edilmişdir.

Erməni mətbuatı

səh. 397. “Böyük Vedi, Çimənkənd, Goravan, Şidli”: Vedibasarın (hal-hazırda Ermənistanın Ararat rayonunun) kəndlərin adları qəzetdə əksər hallarda təhrif edilmişdir.